

theories of social problems // European Journal of Social Work. 2017. Vol. 20(6). P. 958-971.

7. Arnold EM, et al Strengths-based case management: Implementation with high-risk youth, Families in Society //The Journal of Contemporary Social Services. 2007. Vol. 88 (1). P. 86-94.

8. Zimmerman M. A. Resiliency Theory: A Strengths-Based Approach to Research and Practice for Adolescent Health //Health Educ Behav. 2013. Vol. 40(4). P. 381-383.

9. Lovelock R., Lyons, K., Powel J. Reflecting on Social Work - Discipline and Profession. London: Routledge, 2017. 262 p.

10. Social Work Treatment: Interlocking Theoretical Approaches/ Turner F.J., ed. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017. 648 p.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОЗИТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Сергеева Н. В.

кандидат педагогічних наук,
Інститут проблем виховання НАПН України, м. Київ

Виховання дитини у сучасній школі здійснюється в контексті громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави. Виховання підростаючого покоління наразі має бути орієнтоване на розвиток соціальності особистості, складовими якої є активне позитивне спілкування, мобільність, зрілість, оскільки в сучасних умовах вже не можна обмежитися лише засвоєнням людиною суспільно визнаних

норм і правил та досвіду. У підлітковому віці розширюється сфера соціальних стосунків, які дають підлітку новий соціальний досвід, хоча й не завжди позитивний. Підлітки одночасно належать до багатьох соціальних груп. У них вони формуються, розвиваються, спілкуються і взаємодіють з іншими. У груповій взаємодії відбуваються становлення та самореалізація особистості підлітка, можливість проявити активну позицію. Спілкування є найуніверсальнішою формою суспільного, економічного й духовного життя особистості. Спілкування, виявляючись у різноманітних інформативних способах, водночас виражає і найхарактерніші його властивості. Такий погляд на зміст, процес і результат спілкування спонукає до розгляду його як особливого виду людської діяльності. В основі цієї діяльності психологи вирізняють такі найважливіші сторони: встановлення контактів між людьми, тобто комунікативність; потреба людей у спільній діяльності, що охоплює обмін інформацією та вироблення спільної і єдиної стратегії об'єднання індивідуальних зусиль, конкретних результатів сприйняття та розуміння людини іншою людиною, її почуттів, емоцій, душевних станів, особливостей поведінки. Отже, спілкування – неодмінна умова інтелектуальної і соціальної діяльності людини, її всебічного духовного і фізичного розвитку, найважливіше джерело пізнання світу, збагачення знань, думок, почуттів, духовності людини та її особистісного самовираження.

Дослідники, які зверталися у своїй науковій діяльності до вивчення проблем спілкування (М. Каган, І. Бех, Л. Буєва, М. Соковнін, Б. Ананьєв, О. Бодальов, О. Леонтєв, О. Мудрик, О. Киричук, Б. Ломов, В. М'ясищев, Б. Паригін, Г. Андреева, В. Леві та інші), розглядають його як особливий вид діяльності, в центрі уваги якої – унікальна й неповторна особистість.

Даючи визначення поняттю позитивного спілкування треба розглядати її як елементарну ланку структури соціальних відносин, функціональну одиницю у системі суспіль-

ного поділу праці. Під позитивним спілкуванням ми розуміємо міжособистісний контакт індивідуальної форми взаємодії людей, у процесі якого відбувається обмін думками, ідеями, досвідом, почуттями. Воно залежить від духовного розвитку особистості, її вміння організувати комунікабельну діяльність у формах, закріплених у нормах та правилах культури поведінки, вироблених суспільством. Позитивне спілкування передбачає прояв у особистості наступних рис: високий інтерес і повага до інших людей, пластичність поведінки, артистизм, оптимізм, відсутність упередженості, уміння передбачати поведінку інших людей, здатність до співпереживання, висока мовна культура, емпатія, толерантність, доброзичливість, зовнішня привабливість, спрямованість на самовдосконалення тощо.

В свою чергу, психологічними детермінантами позитивного спілкування у підлітків є специфічні новоутворення цього віку. Підлітковий період – час активної соціалізації особистості та становлення характеру. Саме цей період є сенситивним для розвитку певних соціальних властивостей. Життєдіяльність підлітка у сучасних умовах пов'язана з впливом на неї чинників різного походження. Серед основних важливих для підлітків чинників впливу важливе місце займають групи ровесників. По мірі дорослішання дитини розширюється коло її соціальних зв'язків, розвиваються комунікативні навички і особистісні якості, загострюється потреба у самостійності, незалежності від дорослих, необхідність здійснювати власний життєвий вибір в тих чи інших життєвих ситуаціях. Таке прагнення до незалежності і недостатня готовність до вмілого її використання досить часто спричинює у підлітків внутрішній і зовнішній конфлікти: для внутрішнього характерне нерозуміння дитиною самої себе, своїх бажань і потягів, що стимулює її до такого пошуку шляхом перевірки власних можливостей і здібностей у різних, у тому числі екстремальних ситуаціях, супроводжується частою зміною настрою і бажань; для зовнішнього – непорозуміння з

196

найближчим оточенням (батьками, ровесниками, педагогами), демонстративна поведінка, дії і вчинки, всупереч очікуваним іншими.

Відомий німецький психіатр Х. Ремшмідт у своїх наукових роботах звертає увагу на те, що для підлітків стає актуальним порівняння себе з однолітками, внаслідок чого відбувається або зниження самооцінки або розвиток почуття власної гідності. Він відмічає, що процес дозрівання особистості головним чином залежить від навколишнього середовища, від можливостей потенцій розвитку перетворитися на дійсність. У цьому процесі головну роль відіграють сім'я, соціальний статус та референтна група. Центральним завданням цього періоду є пошук особистої ідентичності. [2]

Психологи та педагоги (Р. Байярд, Т. Драгунова, Р. Немов), відзначають певну диспропорцію між фізичним та психічним розвитком у дітей підліткового віку. За їх оцінками, при прискореному фізичному розвитку нерідко запізнюється формування психологічних та психічних основ особистості, включаючи такі як ціннісна орієнтація, вольовий контроль, моральні настанови тощо. Така ситуація розвитку спричинює і вікові ризики. [1].

У підлітковому віці відбуваються кардинальні перетворення в різних сферах психіки, значним змінам піддається мотиваційна сфера, сфера потреб. На думку Л. Божович, розходження між виникаючими потребами та обставинами життя, що обмежують їх реалізацію, характерно для кожної вікової кризи. Тільки в перехідному періоді виникають та оформлюються моральні переконання, актуалізується таке новоутворення, як самовизначення, що характеризується усвідомленням себе в якості члена суспільства і конкретизується в суспільній позиції. Саме в цьому віці існує можливість чинити педагогічний вплив, тому, що внаслідок недостатнього морального досвіду дитини моральні переконання знаходяться в нестійкому стані. [2, с.278]

Таким чином, враховуючи те, що підлітковий вік є перехідним від дитинства до дорослості, більшість вчених вважає, що в цьому віці процес розвитку проходить найбільш складно та суперечливо, оскільки саме на цей період припадає перебудова організму, змінюються стосунки з однолітками та дорослими, інтереси у навчальній та пізнавальній діяльності.

Отже, ми проаналізували основні соціально-психологічні характеристики та особливості спілкування підлітків. На їх розвиток впливають різні чинники: сім'я, навколишнє середовище тощо. Система ціннісних орієнтацій визначає смисловий бік спрямованості або активності підлітка і складає основу його відношення до навколишнього світу, самого себе, світогляду і ядро мотивації життєвої активності.

Список використаних джерел:

1. Немов Р. С. Психология: учеб. [для студ. высш. учеб. зав.] / Р. С. Немов В 3 кн. – 3-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. – Кн.2: Психология образования. – 608 с.
 2. Психология подростка. Полное руководство. / Под ред. А. А. Реана. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 512 с.
-